

- можна домагатись в дорозі позову, якщо устійнення потрібних фактичних обставин є в неоспоровому поступованні неможливе (§ 2, 7 пат. несп.). Такого підвиснення можна жадати лиш від дня внесення позову, а не також за попередній час // Життя і право. – 1929. – Ч. 3. – С.
5. Нечаева А. М. Опекa и попечительство над несовершеннолетними // Социалистическая законность, 1975, № 8. – С. 39 – 41.
  6. Пахман С. В. Обычное гражданское право в России. Юридический очерк. Т. 2. Семейное право. Наследство и опека. – СПб, 1879. – VII, 400 с.
  7. Попов Григорій. До історії сусідства на Правобережжі // Праці Комісії для виучування історії західньо-руського та українського права. Випуск другий. За редакцією Голови Комісії академіка Н. П. Василенка. – К.: УАН, 1926. – С. 218 – 228.
  8. Труды этнографическо-статистической комиссии в Западно-русский край, снаряженной императорским Русским Географическим Обществом. Материалы и исследования, собранные П. П. Чубинским. Т. 7, вып. 1. Евреи. Поляки. Племена немалорусского происхождения (Статистика, сельский быт, язык). Изданъ подъ наблюдениемъ чл. сотр. П. А. Гильтебрандта. – СПб, 1872. – 337 с.
  9. Шекерик Деників Петро. Родини і хрестини на Гуцульщині // Матеріяли до української етнології. Том XVIII. – Львів: Накладом Наукового товариства імени Шевченка, 1918. – С. 86 – 122.

*Мацьона Наталя
Науковий керівник – доц. Ятищук Оксана*

ДОЗВІЛЛЯ ТА ВІДПОЧИНОК У СІЛЬСЬКИХ ЖИТЕЛІВ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС (НА ПРИКЛАДІ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛ.)

Актуальним в останні десятиліття стало дослідження повсякденного життя, особливо українського населення, в минулих епохах. Вивчення стратегій, якими користувалися звичайні громадяни, дозволяє отримати більш точне та достовірне уявлення про минуле суспільства. Вчені особливу увагу звертають на дослідження повсякденного життя в радянській епохі, оскільки цей період сильно вплинув на сучасне українське суспільство. Аналіз політичних, соціально-економічних та культурних процесів того часу дозволяє виявити тенденції та особливості розвитку нашої країни в сучасній епохі, а також з'ясувати причини та передумови сучасних проблем українського суспільства. Вивчення історії повсякденності дає можливість розкрити особливості повсякденного життя суспільства протягом його історії, розуміти його вплив на формування історичних подій [2, с. 5].

Умови тоталітарного режиму у СРСР значно ускладнювали об'єктивне дослідження повсякденності, побуту та настроїв населення. Проте з початку 1990-х років, коли політична кон'юнктура та ідеологічний тиск з боку партійно-державних структур почали зменшуватись, почалося вивчення історії населення України без цього впливу. Це стало можливим у контексті формування нової наукової методологічної парадигми. Цей підхід дозволив не лише переглянути наукові погляди на політичну та економічну історію, але й на соціальну історію радянського суспільства, його окремих соціальних шарів та індивідів, а також їхню роль у житті країни в цілому. Таким чином, було створено можливість для більш об'єктивного та комплексного розуміння минулого суспільства.

Дослідження повсякденного життя селянства після Другої світової війни має велике значення для аналізу результатів державних програм щодо модернізації, будівництва інфраструктури в сільських районах, реформування сільського господарства та відродження українського села, яке сьогодні перебуває в соціально-демографічній та економічній кризі. Оскільки значна частина дорослого населення прожила значну частину свого життя в радянську епоху, моделі поведінки, уявлення про норми і аномалії у суспільному житті, особливості комунікативних навичок, світоглядні переконання, які були засвоєні під час радянського періоду, продовжують впливати на повсякденне життя сучасного українського села. Це свідчить про актуальність дослідження досвіду, який селянство пережило, для вивчення історії нашої країни.

В сільській місцевості організація та форми дозвілля мали свої особливості. Дозвілля, як важлива складова повсякденного життя, займало значне місце. Протягом радянської епохи партійно-державне керівництво намагалося контролювати діяльність культурних закладів (клубів) та впливати на дозвілля населення. Клуби були більше ніж просто місцями відпочинку - їх діяльність відображала ідеологічну роботу КПРС у формі культурно-просвітницьких заходів. Однак, важливим аспектом для розуміння їх ролі в сільському соціумі було власне ставлення місцевого населення до їх діяльності та участі в організованих ними заходах.

Після війни клуби стали центром культурного життя на селі, виконуючи різні функції, такі як кінозал, лекторій та місце відпочинку [6, с. 78]. Це не дивно, що вони відігравали важливу роль у повсякденному житті селянства.

У період з кінця 1950-х до середини 1960-х років складні процеси у соціально-економічній та духовній сферах суспільства зумовили необхідність якісних змін у роботі сільських клубів. Нова економічна ситуація вимагала перегляду їх ролі, функцій і значення, а також переосмислення стереотипів та традиційних форм роботи [8].

Клуби залежали від фінансування місцевими артільми, але кошти на них виділялися не завжди за призначенням. Рішення про виділення коштів приймалося на зборах членів артілі та з дозволу правління. Крім того, важко було знайти відповідальну особу, що займалася культурно-просвітницькою роботою. Приміщення клубів часто не відповідали потребам відвідувачів, оскільки розташовувалися в адаптованих приміщеннях, таких як колишні храми або житлові будинки. Вони не були достатньо обладнані для холодної пори року та не мали достатньої кількості меблів, інвентарю та реквізиту, а також санвузлів. Будівельні матеріали, призначені для будівництва та ремонту клубів, часто використовувались господарствами для інших цілей. Всі ці фактори спричиняли проблеми у функціонуванні клубів та у наданні якісних культурно-просвітницьких послуг сільському населенню [7, с.95].

На селі поширеною формою культурно-освітньої роботи були різноманітні гуртки, які організовувалися при клубах, а іноді й при школах, з урахуванням інтересів колгоспників. Заняття в гуртках, так само як і вся клубна робота, проводились безкоштовно. Основною метою

Магістерський науковий вісник. – № 41 231

гуртків було поглиблення масово-політичної роботи та задоволення різноманітних духовних потреб сільського населення [8, с. 34].

В клубах існували хоріві, драматичні, літературні, фізкультурні гуртки, а також гуртки політичної освіти й вивчення марксизму-ленінізму. Іноді були створені гуртки натуралістів та конструкторів. Репертуар гуртків художньої самодіяльності був різноманітним і включав гуморески, п'єси, танцювальні та музичні номери [1, с.45].

У місцевих клубах також проводилися сімейні свята, переважно весілля, які відбувались у відповідних "кімнатах щастя" з офіційною реєстрацією шлюбу за присутності місцевого керівництва. На цих святкуваннях молодим парам урочисто видаляли свідоцтва. Часто під час таких заходів проводилися невеликі концерти з участю місцевих талантів, на честь відправлення молодих хлопців на військову службу [1, с.41].

Електрифікація сільської місцевості, що активно розгорталась у період «хрущовської доби», мала вплив на повсякденний відпочинок селянства у клубах. Завдяки підключенню цих закладів до електричних мереж з'явилася можливість встановлювати постійні кіноустановки, радіоприймачі, радіоли та проводити більше часу для відпочинку в комфортних умовах. Однак, у селах, де ще не було електрифікації, клуби працювали обмежений час, а проведення кіносеансів залежало від роботи пересувних кіноустановок, які часто стикалися з поломками або не могли досягти віддалених сіл через погані дороги.

Варто зазначити, що підключення до електричних мереж в сільській місцевості спочатку стосувалося господарських та адміністративних будівель колгоспів, сільрад, а потім лише клубів, будинків культури, магазинів, фельдшерсько-акушерських пунктів, шкіл, дитячих садків, а в останню чергу житлових будинків самого селянства. Це яскраво свідчить про пріоритетність влади у питанні забезпечення культурних та соціально-побутових потреб селян [3, с.61].

Ставлення та участь населення в діяльності сільських та колгоспних клубів були різноманітними і залежали від різних факторів, таких як пора року, особисті стосунки з працівниками закладів культури, програма заходів та репертуар, вікова категорія відвідувачів. Селяни активно відвідували кіносеанси та концерти місцевих та районних гуртків художньої самодіяльності, менше проявляли інтерес до заходів, пов'язаних із відзначенням пам'ятних дат, державних свят, прослуховування радіопередач та літературних вечорів. На популярність серед молоді також впливали клубні танці та прослуховування музики.

Якщо у селі не було клубу або він не працював, селяни намагались знайти альтернативні варіанти для відпочинку. Молодь збиралась біля чийогось будинку, співала пісні, танцювала та грала на музичних інструментах, таких як баян чи гітара. Взагалі, сільські клуби та проведені в них заходи користувались популярністю серед місцевого населення, оскільки вони були місцем зустрічей з друзями та знайомими, обговорення останніх новин,

прослуховування промов партійних та колгоспних керівників, а також місцем для створення неформальних зв'язків та пліток.

Окремо варто зазначити обідню перерву у колгоспах, яка також вважалась формою відпочинку. Часто в цей час до колгоспів приїжджали агіткультбригади з виступами активістів та колективів художньої самодіяльності місцевих клубів. Відсутність організованого відпочинку під час обідньої перерви часто призводила до того, що селяни самостійно розважалися, споживаючи спиртні напої, співаючи народні пісні та обговорюючи свої проблеми та останні новини з життя села [5, с.41].

Особливу увагу варто приділити дозвіллю та відпочинку дітей. У дитсадках діти гралися іграшками, переважно гумовими, а також проводили час у пісочниці. Популярними серед дітей були такі ігри, як "у війну", "хованки", "піжмурки", "стукалки", "круг" і "палки". Важливо відзначити, що дітям більше подобалося гратися на вулиці, ніж у дитсадках. Щоб отримати солодощі, які не завжди були на столі вдома, діти здавали яйця або пляшки в магазин, а на отримані кошти купували цукерки та пряники [5, с.44].

Молодь переважно проводила відпочинок в клубі, тоді як старші люди в основному перебували вдома. Вони могли провести час за столом у компанії родичів або знайомих, іноді за пляшкою горілки, особливо у святкові дні, але це сталося рідше, наприклад, на день народження або річницю сімейного свята.

Загалом, "свята" та "святкові дні" стали важливим елементом повсякденного життя, формуючи традиції та звичаї. Через їх регулярне повторення річниці та святкування стали окремим та особливим елементом повсякденності, що вплинуло на культурне життя та традиції селянства [4, с. 227].

В рамках святкового циклу селянства були введені нові радянські свята, які активно пропагувалися партійно-державним керівництвом з метою заміни традиційних свят і форм їх проведення. Одним з таких нововведень було свято Врожаю, яке замінило традиційні обжинки, що відзначалися після закінчення сільськогосподарських робіт.

Радянські свята також супроводжувалися урочистими зборами в клубах, виступами представників місцевого керівництва та колективів художньої самодіяльності. Було організовано своєрідні пікніки, на які рядові колгоспники змушені були ходити для виявлення лояльності до режиму та виконання вказівок місцевих владних структур.

Радянська влада активно пропагувала свята, такі як 1 Травня (свято праці), День великої Жовтневої соціалістичної революції та День народження В. І. Леніна. Також влаштовувалися святкові заходи, часто в клубах, що відзначали закінчення посівної кампанії, жнив, успіхи колгоспу або району в соціалістичних змаганнях тощо. У ці дні влада намагалась максимально демонструвати переваги радянської держави та досягнення в економічному будівництві, навіть якщо вони не відповідали дійсності. Роздавалися премії та нагороди. Участь у таких заходах та мітингах була обов'язковою, хоча для більшості колгоспників це було малоцікавим.

Ці нововведення і святкові заходи були спрямовані на показ переваг радянської держави, відображення успіхів у розвитку економіки та зміцнення ідеології [4, с.41].

Отже, можна зробити висновок, що дозвілля мав важливе значення в повсякденному житті селян, оскільки дозволяв їм відпочити від фізичної праці та побутових проблем. Основним місцем відпочинку стали сільські клуби, які намагались розширити розмаїття дозвілля та задовольнити культурні потреби відвідувачів, незважаючи на проблеми, з якими вони зіткнулися.

Держава активно впливала на дозвілля селян у клубах, контролюючи репертуар та організуючи ідеологічно-агітаційні гуртки з вивчення "основ марксизму-ленінізму". Також проводилися зустрічі з керівництвом та агітаторами. Незважаючи на це, сільські клуби залишалися важливими місцями для селянського відпочинку та задоволення культурних потреб.

Селяни проявляли активний інтерес до відпочинку в клубах, а найпопулярнішими формами дозвілля були перегляд кінофільмів, танці та прослуховування радіопередач. Молодь була більш зацікавлена у читанні газет та журналів. Відвідування різних гуртків також було популярним серед дітей та молоді. Це свідчило про популярність клубного дозвілля серед сільського населення.

Селяни активно зверталися до різних рівнів влади, подавали скарги та пропозиції щодо роботи клубів, що свідчило про їх зацікавленість у поліпшенні умов та розширенні можливостей для дозвілля.

З метою заміни релігійних свят були запроваджені радянські свята, спрямовані на підкреслення успіхів радянської влади та досягнень у побудові комуністичного суспільства. Це було спрямовано на формування нових традицій та заміну традиційних форм святкування в селянській культурі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковпак Л. В. Соціально-побутові умови життя в 2-й половині ХХ ст. (1945–2000). К. : Інститут історії України НАН України, 2003. 250 с.
2. Коляструк О. А. Методологія історії повсякдення Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер. : Історія. 2011. Вип. 44. С. 4-10.
3. Кувеньова О. Ф. Громадський побут українського селянства. К., 1966. 136 с.
4. Лисак В. Ф. Повсякденність українських селян в умовах радянської дійсності (1950–1960-ті рр.). Донецьк: ТОВ «Східний видавничий дім», 2013. 341 с.
5. Маланчук В. А. Нове у культурі і побуті колгоспного селянства. К. : Наукова думка, 1970. 189 с.
6. Мічуда В. Діяльність сільських закладів культури в 1945 – середині 1950-х рр. Наукові записки з української історії. Переяслав-Хмельницький, 2014. Вип. 34. С. 78–84.
7. Нікілев О.Ф. Сфера культурно-побутового обслуговування українського села у 1950-ті – середині 1960-х рр. у вимірі повсякденності. Вісник Дніпропетровського університету. Серія: історія та археологія, 2011. Вип. 19. С. 94–99.
8. Романюк І. М. Українське село в 50-ті – першій половині 60-х рр. ХХ століття. Вінниця, 2005. 256 с.